

AHMET REFİK

OSMANLI
KUMANDANLARI

OSMANLI KUMANDANLARI

Ahmet Refik

TİMAŞ YAYINLARI | 4844
Popüler Tarih Dizisi | 45

Popüler Tarih

YAYINA HAZIRLAYAN
Dr. Selim Ahmetoğlu

EDİTÖR
Zeynep Berktaş

KAPAK TASARIMI
Yasin Çetin

İÇ TASARIM
Tamer Turp

Bu kitap, "Ahmet Refik, *Meşhur Osmanlı Kumandanları*,
Kütüphane-i İslam ve Askeri, İstanbul 1318" künyeli eserin
Latin harflerine çevrilip sadeleştirilmesiyle yayına hazırlanmıştır.

1. BASKI

Mart 2020, İstanbul

ISBN

ISBN: 978-605-08-3238-9

9 786050 832389

TİMAŞ YAYINLARI

Cağalođlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

   timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT

Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Sok. No: 8
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul
Telefon: (0212) 482 11 01
Matbaa Sertifika No:16086

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

YAYINA HAZIRLAYAN
DR. SELİM AHMETOĞLU

1979'da Trabzon'da doğan Ahmetoğlu, 2003 yılında Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun olduktan sonra Dr. Yavuz Selim Karakışla (1961-2016) danışmanlığında hazırladığı *From the Unionist Actualité to the Mass Popularity: Şehbâl (1909-1914)* başlıklı tez ile yine aynı bölümde yüksek lisans eğitimini 2007 yılında tamamlamıştır. Ahmetoğlu, Prof. Dr. Erik Jan Zürcher'in danışmanlığında hazırladığı *The Constitutional Revolution of 1908 and Its Aftermath in Trabzon* başlıklı doktora tezi ile Leiden Üniversitesi (Hollanda) Türkiye Çalışmaları Bölümü'nden 2019 yılında mezun olmuştur.

Eserleri:

İttihatçı Aktüaliteden Kitleleşme Popülariteye: Şehbâl Mecmuası (1909-1914), Libra Kitap, İstanbul 2010.

Sir William Ramsay, *İsyan Günlerinde İstanbul*, (yay. haz.) Selim Ahmetoğlu, Timaş Yayınları, İstanbul 2019.

İÇİNDEKİLER

Önsöz / 7

GİRİŞ / 11

ŞEHZADE SÜLEYMAN PAŞA / 19

Rumeliye Geçişi / 26

LALA ŞAHİN PAŞA / 39

Edirne'nin Fethi / 41

Filibe'nin Fethi / 43

Sonraki zaferleri / 44

TİMURTAŞ PAŞA / 47

Beylerbeyliği ve İlk Başarıları / 50

Konya Muharebesi ve Vezirliği / 51

GEDİK AHMET PAŞA / 57

İlk Başarıları / 59

Karaman Seferi ve Vezirliği / 61

Kefe ve Menkub Seferleri / 64

Yunan Adalarının Ele Geçirilmesi ve İtalya Seferi / 66

Sonraki Başarıları / 68

ÖZDEMİROĞLU OSMAN PAŞA / 71

Yemen Seferi / 74

Kafkasya Seferi / 74

Veziriazamlığı ve Tebriz Seferi / 80

MAKBUL İBRAHİM PAŞA / 85

Vezirliği / 88

Mohaç Seferi / 89

Viyana Seferi / 93

İran Seferi / 95

LALA MUSTAFA PAŞA / 99

Kıbrıs Seferi / 102

İran Seferi / 112

FERHAT PAŞA / 125

Vezirliği ve Kafkasya Seferi / 127

İran Seferi / 130

Vezirliği ve Sonraki Başarıları / 132

Eflak Seferi / 133

SİNAN PAŞA / 135

Yemen Seferi / 137

Tunus Seferi / 143

İran Seferi / 145

Sadareti ve Macaristan Seferi / 148

Eflak Seferi / 152

DAMAT İBRAHİM PAŞA / 157

Eđri Seferi ve Vezirliği / 160

Uyvar Seferi / 174

Kaniye'nin Zaptı / 178

TİRYAKİ HASAN PAŞA / 185

Kaniye Savunması / 190

Sonraki Günleri / 219

Önsöz

“Tarihi Sevdiren Adam” olarak adlandırılan Ahmet Refik, 1880/1881 tarihinde İstanbul’da doğmuştur. Kuleli Askerî İdadisi’nin ardından girdiği Mekteb-i Harbiye’den 1898 yılında birincilikle mezun olduktan sonra muharip sınıftan devam etmeyerek askerî okullarda tarih, coğrafya ve Fransızca öğretmenliği yapmıştır. *Askerî Mecmua*’nın yayına hazırlanmasında görev alan Ahmet Refik, bu sırada çeşitli gazete ve dergilerde yazarlık da yapmıştır. Tarih-i Osmanî Encümeni üyesi olarak görev yaptığı sırada patlak veren Balkan Savaşları’nda sansür müfettişi olarak görevlendirilmiştir. Savaşın ardından askerlikten emekliye ayrılmasına rağmen Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması üzerine yeniden göreve çağrılarak tekrar sansür müfettişliğine devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinin ardından İstanbul Darülfünunu tarih müderrisliğine tayin edilmiş, 1925 yılında Türk Tarihi Encümeni Başkanlığı’na getirilmiştir. 1933 yılındaki üniversite reformunda İstanbul Üniversitesi’ndeki görevinden uzaklaştırılmıştır. Bundan sonraki süreçte çeşitli gazetelerde yazarlık yaparak geçimini sağlamış, 1937 yılında vefat etmiştir.¹

1 Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdülkadir Özcan, “Ahmet Refik Altınay”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.2, İstanbul 1989, s. 120-121.

Sultan II. Abdülhamit dönemi, II. Meşrutiyet dönemi ve Cumhuriyet döneminde çok sayıda eser vererek bu üç dönemin gençlerine hitabeden Ahmet Refik, okurlarına tarih sevgisini de aşılamayı başarmıştır. Çalışmalarını hazırlarken arşiv belgeleri, Osmanlı kronikleri ve yabancı tarihçilerin yazdığı eserlerden faydalanmıştır. Kitaplarını kaleme alırken halkın çoğunluğunun anlayabileceği yalınlıkta bir üslup kullanması, klasik tarih anlayışının dışına çıkarak Osmanlı devirlerinde toplumsal hayatın izlerini sürmesi, onun büyük bir okuyucu kitlesi tarafından ilgiyle takip edilmesini sağlamıştır.² Bu tarih yazımını vatana ve millete bağlı insanlar yetiştirmek için önemli bir araç olarak kullanan Refik, halkın bu değerleri benimsemesi için oldukça gayret etmiştir.

Daha çok, “tedkik edilmeyi bekleyen bir derya” olarak nitelendirdiği Osmanlı tarihi üzerine yoğunlaşan Ahmet Refik’in kaleme aldığı başlıca eserleri şunlardır: *Büyük Tarih-i Umumi* (İstanbul 1328), *Lale Devri 1130-1143* (İstanbul 1331), *Tarihî Simâlar* (İstanbul 1331), *Köprülüler* (İstanbul 1331), *Felaket Seneleri 1094-1110* (İstanbul 1332), *Kadınlar Saltanatı I-IV* (İstanbul 1332), *Alimler ve Sanatkarlar 900 - 1200* (İstanbul 1924), *Memalik-i Osmaniyye’de Demirbaş Şarl* (İstanbul 1332), *Onuncu Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı 961-1000* (İstanbul 1933), *Memalik-i Osmaniyye’de Kral Rakoczi ve Tevabii 1109-1154* (İstanbul 1333), *Osmanlılar ve Büyük Frederik 1133-1179* (İstanbul 1333), *Türkiye’de Mülteciler Meselesi* (İstanbul 1926), *Anadolu’da Türk Aşiretleri 966-1200* (İstanbul 1930), *Osmanlı Devrinde Türkiye Madenleri 967-1200* (İstanbul 1931), *On Altıncı Asırda Rafızilik ve Bektaşilik* (İstanbul 1932); *Türk Hizmetinde Kral Tököli İmre 1683-1705* (İstanbul 1932),

2 Emine Üstün, *Ahmet Refik Altınay’ın Hayatı, Eserleri ve Tarih Eğitimiindeki Yeri*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2004, s. 3-4.

Sahaif-i Muzafferiyat-ı Osmaniye (İstanbul, 1325), *Gazavat-ı Celile-i Peygamberi* (İstanbul, 1324).

Latin harflerine çevrilerek sadeleştirilmiş akıcı bir üslupla yayına hazırlanan Ahmet Refik serisinin ilk kitabı *Osmanlı Kumandanları*'nda; şu ana kadar isimleri pek duyulmayan ya da haklarında çok fazla bir şeyler yazılıp çizilmeyen kumandanlar üzerinde durulmaktadır. Küçük bir beyliği üç kıtaya yayılan bir imparatorluğa dönüştüren ve bu dönüşümün ağır yükünü omuzlarında taşıyan bu kumandanların hayatları daha çok askerlik açısından devlete olan hizmetleri bağlamında ele alınmış, yazarın ifadesiyle kişisel hayat hikâyelerine dair herhangi bir bilgiye ulaşamadığı için bu konuda bir şey söylenememiştir.

Ahmet Refik, *Osmanlı Kumandanları* isimli bu eseriyle, okuyucuyu, Rumeli Fâtihî Şehzade Süleyman Paşa'dan Osmanlı Devleti'nin teşkilatlanmasında birçok hizmetleri bulunan Lala Şahin Paşa'yla Timurtaş Paşa'ya; Fatih Sultan Mehmet'in hem sadrazamlarından hem de gözde komutanlarından Gedik Ahmet Paşa'dan Yemen ve Kafkasya Fatihi Özdemiroğlu Osman Paşa'ya; Kanuni Sultan Süleyman'ın sağ kolu Makbul İbrahim Paşa'dan Kaniye Müdafii Tiryaki Hasan Paşa'ya kadar birbirinden kıymetli birçok Osmanlı kumandanının zafer geçidine davet ediyor.

Dr. Selim Ahmetoğlu

Ocak, 2020

GİRİŞ

Osmanlıların ataları olan Türkler, Orta Asya'da güçlendikleri sırada, milattan çok önceleri Çinlilerle savaşmışlardır. Bu kadim kavmi defalarca mağlup etmişlerdir. Hatta Türklerin ardı arkası kesilmeyen saldırılarından korkan Çinliler, komşularının bu savaşçı hislerini sakinleştirebilmek için imparatorlarının kızını Türklerin liderine vermek gibi bir jest bile yapmak istemişlerse de bu davranışları hiçbir sonuç doğurmamıştır. Daha sonra Türkler, daha doğrusu Hiyungnular, güneybatıya doğru hareket etmiş ve daha sonra Türkistan adıyla anılan bölgeyi vatan edinmişlerdir. Türk adı ondan sonra ortaya çıkmıştır.

Türkler, bu bölgeye yerleştikten sonra etraflarında bulunan kabilelerle savaşmaktan asla geri durmamışlardır. Hatta İslamiyet kalplerini sonsuz bir nur ile doldurduğu zaman, mukaddes cihat emrine bir kat daha gayretle sarılarak Abbasi halifelerine askerî yardımda bile bulunmuşlardır.

O zamanlar Asya'da bulunan hükümetlerin emrindeki askerler, Türkler kadar cesur olmamalarının yanı sıra onlar kadar savaşmaya da yatkın değildiler. Türklerin kahramanca saldırıları ve savaş yöntemlerindeki yiğitlik, etraflarındaki devletleri o kadar etki altına alırdı ki Türklerin yiğitliği, Çin şairlerinin büyüleyici şiirler oluşturmalarına uygun bir ortam meydana

getirdi. Mesela bir Çin şairi, Türklerin savaşa gidişlerini şu şekilde tasvir ederdi:

“Arabalar ling-ling ses verir,
Atlar seyau seyau diye soluk alır,
Askerler yanlarına yay ve ok asıp giderler
Analar atalar, çoluk çocuklar asker safları içinde karmaka-
rışık koşarak bunları uğurlarlar.
Salıvermemek istiyorlarmış gibi bunların eteklerine sarılırlar.”¹

Hatta bu şairler, doğa manzaralarının tasvirine bile Türklerin kahramanlıklarını katarak şiirlerini bir kat daha güzelleştirirlerdi. Kış manzarasını tasvir eden şu parça, Türklerin verdiği ilhamın göz alıcı bir örneğidir:

“Beşinci ayda Tiyanşan üzerinde hâlâ kar erimedi,
Bu kadar soğuk bir mevsimde bir çiçek bile görünmez
Şafak atar atmaz çan ve davul seslerine kulak vererek harb etmeli.
Geceleri eyer üstünde uyumalı.
Askerler ancak Gobi Çöllerinde durabilecekler.
Bu vahşi çöllerde bakışları aydınlatan bir şey varsa o da sonsuzluğun ortasında duran Ay’ın hilalidir.
Orada çiy tanesi, kılıç ve zırhlar üzerinde billurlaşır.”

Oysa bir süre sonra Araplara savaşlarda yardım etmekten geri durmamaya başlayan Türklerin kahramanlıklarının eserleri, Batı Asya tarihini süslemeye başladı.

Samanoğullarının, Gaznelilerin, Selçukluların asırlarca devam eden devletleri, Asya’yı tamamen kontrol altına almalarına yardım etti. Hicret’in 456 yılında Asya’da devlet kuran Selçuklular, Bizans imparatorlarına birkaç parça araziden başka

1 Necib Asım, *Türk Tarihi*, c. 1, s. 49.

bir şey bırakmadılar. Oysaki Gazneli Mahmutlar, Alparslanlar, Melikşahlar gibi her biri zamanının eşsiz savaşçısı olan kahramanların gayretleriyle şan ve şöhratlerini arttıran bu devletler, çok zaman varlığını sürdürmedi. Oğuzhan soyundan olan Süleyman Şah, 50.000 kişi ile etrafa ateşler saçarak Asya'yı darmadağın eden Cengiz'in zalim pençelerinden kurtulmak için batıya doğru hareket etti.

Fırat Nehri'nden geçerken Caber Kalesi yakınında atının ayağının kaymasıyla Süleyman Şah, nehre düşerek boğuldu. Bu olay, emri altındaki kabilenin dağılmasına neden oldu. İşte bu elim olay, Müslümanların kalbinde sonsuz bir üzüntü meydana getirdi. Süleyman Şah'ın çocuklarının sancağı altında şöhrat bulan şairleri, şu etkili manzumelerle duygularını ifade etmişlerdi:

Zikre şâyândır Fırat'ın her yeri,
Ben ki bir Türk'üm unutmam Caber'i
Türk olan nimet-şinas olmak gerek,
Var yeri gitsem "Mezar-ı Türk"e dek.
Ey Mezar-ı Türk: Saffethanesin,
Hab-gâh-ı şâhsın, şâhânesin.
İftihâr et, ey saray-ı manevî!
Şâh-ı Türkân sende olmuş münzevi.
Zairin olsun muvakkar dâima
Şâmetin olsun muhakkar dâima.
Ey Süleyman Şah minnetdârınız,
Şâkir-i evlâd-ı feyz-asarınız.
Oldu ihlasınla fahr-ı duman
Oğlun Ertuğrul gibi bir kahraman.
Aferin Ertuğrul'un yâranına!
Aferin Ertuğrul'ın Osmanına!
Şanımız Osmansız olmaz, şanlıyız.
Bunca milyon halk hep Osmanlıyız!

Süleyman Şah'ın vefatının ardından Ertuğrul Gazi, Hicrî 630'da Söğüt civarına yerleşti. Hicrî 680'de Ertuğrul Gazi'nin vefatı sonrası başa geçen oğlu Osman Gazi, Hicret'in 699. yılında bir süre beylik unvanıyla hüküm sürdükten sonra bağımsızlığını ilan etti.

Bu devlet ise kurucusunun yüce adına dayanılarak "Osmanlı Devleti" namıyla kuruldu; İslam'ın parlak kılıcıyla Doğu ve Batı'yı aydınlatmaya başladı.

Osmanlıların ortaya çıkmasına neden olan sebeplerin en birincisi harp olduğundan askerlik, devletin bünyesinde kısa bir zamanda hayret verecek şekilde gelişti. Hatta Osmanlı Devleti derhal askerî bir devlet hâline dönüşerek devletin arazi dağılımı bile askerlik açısından düzenlenmişti.

Osmanlı toprakları içerisinde bulunan arazi iki kısma ayrılarak bunların birine has diğerine tımar denilirdi. "Mesela beş altı yüz köyü kapsayan bir sancağın üç yüz köyü gereğine göre ikişer üçerden seksen, doksan tımar"² olarak ayrılırdı.

Tımar ve has unvanıyla ayrılan bu arazi birçok kimsenin kullanımına sarf edilmişti. Bunlar, o arazideki ürünlerin öşür vergisi ile kayıt işlemleri vesaire konularındaki masrafları tımar sahiplerine verirlerdi.

O zamanlar Osmanlı ülkesi, başlıca şu yedi sancağa ayrılmıştı: Eskişehir, Karacahisar, İnönü, İnegöl, Bilecik vesaire. Her sancağın beyi, kendi sancağının mülki ve askerî idaresini yerine getirir, savaş sırasında askerinin atını, silahlarını ve mühimmatını mükemmel bir şekilde hazır bulundurmaya gayret ederdi. Savaş meydana gelir gelmez bütün halk, emri altında buldukları kumandanın idaresiyle hazırlanıp, seferber olan orduya katılırlardı. Bunlar akıncı denilen süvarilerden ibaret olup bir yere

2 *Netâyicü'l-Vukuat*, c. 1, s. 19; *Minyu, Târih-i Devlet-i Osmâniyye*, c. 4, s. 460, c. 1, s. 119.

akın etmek gerektiği zaman hızlıca toplanır, düşmana aman vermeden ülkelerini ele geçirirlerdi. Özellikle askerî kıyafetleri hiçbir düzene bağlı değildi. Herkes istediğini giyer; kılıç, kalkan, cirit, mızrak ve ok gibi silahlardan başka bir şey buldurmazdı. Halbuki Orhan Gazi zamanında Osmanlı ülkesi genişledikçe tımar çoğaldı, tımar çoğaldıkça akıncıların miktarı da arttı. Daha sonra; çok sık savaşılmaması, hisarların kuşatılması ve ele geçirilmesi, savaş sanatının değişmesine ve yaya askerlere ihtiyaç duyulmasına neden oldu. Bundan dolayı devşirme usulü oluşturularak yeniçeri ordusu kuruldu (Hicrî 730).

Yeniçeri ordusu yalnız piyadeden meydana geliyordu. Bu piyadeler; onar onar, yüzer yüzer, biner biner kısımlara ayrıldı. Bunlara kumandan olarak onbaşılar, yüzbaşılar, binbaşılar verildi. Orduyu oluşturan askerler ilk başta Hristiyanların çocuklarından toplanırdı. Bunlar, İslami usullere göre talim ve terbiye görür, özel ocaklarda eğitilirdi. Önce “acemi oğlanlar” adıyla eğitim alır, savaşmaya hazır hâle gelir gelmez yeniçerilere katılırlardı. Ordunun büyük gücü bu şekilde oluşturulurdu.³

Piyadenin düzenlenmesi ve teşkilatlanması mükemmel seviyeye getirildikten sonra topçuluk da geliştirilmeye başladı. Hüdavendigâr Gazi zamanında 780 top yapılarak kuşatma savaşlarında kullanıldı. Bundan başka, piyadelerin de silahları mükemmel seviyeye getirildi. Hafif, küçük top şeklinde, şimdiki tüfeklere benzer silahlar icat edilerek piyadelerin bir kısmına dağıtıldı. Sonrasında, tüfeğin faydası anlaşılır anlaşılmaz bütün orduya dağıtıldıysa da Hüdavendigâr Gazi zamanında henüz geliştirilmemişti. Hicrî 857 yılında Fatih Sultan Mehmet Han Hazretleri İstanbul’u kuşattığı zaman, Urban adında bir Macar mühendisine, 62,8 çapında, 12 kental, yani 300 kilogram ağırlığında mermer gülle atan gayet büyük tunçtan bir top

3 Cevad Paşa, *Tarih-i Askeri-i Osmani*, c. 1’e bakınız.

yaptırdı. Bu top, otuz öküz vasıtasıyla hareket ettirilirdi. Yine bu sırada, havan topları vesaire de icat edildi. Ateşli silahların önemi hakkıyla ortaya çıkınca hafif silahların yaygınlaştırılmasına çalışıldı; bütün orduya tüfekler dağıtıldı.

Halbuki daha sonra, zamanın gereği olarak askerin düzenlenmesi gerektiği için Hicrî 1241 yılının Zilkadesi'nin on birinci Cumartesi günü Yeniçeri Ocağı kaldırıldı. Padişah'ın yayınlanan irade-i seniyyesi üzerine oluşturulan yeni askere "Asakir-i Mansure-i Muhammediyye" adı verildi. İbrahim Ağa, Osman Ağa ve Mısırlı Davut Ağa, binbaşılık rütbesiyle üç tabur kurmakla görevlendirildi. Hicrî 1243'te başlayarak Hicrî 1245 yılında sonuçlanan Rusya seferinde bu askerler, olağanüstü yararlılıklar gösterdi. Özellikle günden güne gösterdikleri ilerleme ile Padişah'ın teveccühünü, bir kat daha kazanmayı başardılar. Bu sırada, o zamanlar teğmen rütbesinde bulunan Mareşal von Moltke'nin Osmanlı hizmetine alınarak askeriyede yeni reformlar yaptırılması, orduda mükemmelliği bir kat daha ortaya çıkardı. Sonrasında Harbiye Mektebi de açılarak okuldan yetiştirilen yetenekli subaylar, askerî bilgilerini arttırmak üzere Viyana, Berlin, Paris ve Londra'ya gönderildi. Bunların Osmanlı ordusunda olağanüstü faydaları görüldü. Moltke'nin Osmanlı topraklarından ayrılmasının ardından, Almanya'dan birçok öğretmen subay getirtildi. Osmanlı ordusu, bir kat daha gelişme göstermeye başladı. Hicrî 1248'de redifler kuruldu.⁴ Hicrî 1260'ta kur'a usulü getirildi. Ordunun kuvveti bir derece daha arttırılarak, Hicrî 1269'da meydana gelen Kırım Seferi'nde savaş teknolojisine yatkın kumandanlar emrinde yeni yeni zaferlere ulaşıldı. Silistre, Oltanice zaferleri askerî tarihe sonsuz bir ad bıraktı.

4 Jul van Gaver, *Türkiye*, s. 425.

Hicrî 1293-1294 Rusya Seferi'nden sonra Almanya'dan Osmanlı ordusuna birçok başarılı öğretmenler getirildi. Orduya harcanan ardi arkası kesilmeyen kaynaklar ile olağanüstü bir ilerleme sağlandı. Hicrî 1303'te zorunlu askerlik kabul edildi; redif daireleri oluşturuldu. Harbiye Mektebi de düzenlemeye tabi tutularak okulun gelişmesi sağlandı. Osmanlı ordusu, zamanın en mükemmel silahlarıyla donatıldı. Hamidiye süvari alayları oluşturuldu. Hicrî 1314'te Osmanlı-Yunan Seferi'nde Osmanlı ordusunun ortaya koyduğu mükemmellik ve kazandığı şanlı zafer, ordumuzun gelişmişlik derecesini ortaya koydu. Bundan dolayı bu seferin ardından, askerî reformlara daha fazla gayret edilerek ilave taburlar oluşturuldu. Diğer savaş gereçleri de tamamlanarak Osmanlı orduları, Halife-Padişah'ın sayesinde, Avrupa'nın en mükemmel orduları arasına girdi.

İşte, buraya kadar şu değerlendirmeleri yapma amacımız, her biri zamanının birer vakur hükümdarı olan Osmanlı hükümdarlarının elinin altında askerî eğitim alarak askerlik tarihinde şanlı sayfalar meydana getiren meşhur kumandanların gayret ve çabasıyla askerliğin ne derece bir ilerleme kat ettiğini açıklamaktır. Asıl amacımız ise bu kumandanların askerlik hayatlarını incelemektir.

Tarih ki insanlığın fazilet aynası ve insanların yaptıklarının toplamıdır. Göz önüne aldığımız ve incelediğimiz olaylar silsilesi öyle harikulade kişiler gösterir ki her birinin yaptıkları, fetih hareketleri ve zaferleri, mensup olduğu devletin zafer defterlerinde ayrı bir bölüm oluşturur. Bu gibi kişilerin güzel ahlakından faydalanmak, ancak hayat hikâyeleri sayesinde mümkün olabilir.

Prusya generallerinden meşhur Glavovic savaş tarihi değerlendirmesi hakkında der ki:

“Birkaç muharebeyi ayrıntısıyla incelemek ve ana hatlarıyla araştırmak, birçok seferlerin değerlendirmesinden daha faydalıdır.” Bundan dolayı biz de diyebiliriz ki tarihin daha az önemli olayları ve gereksiz ayrıntılarıyla ilgili yönünü değerlendirmektense hayret verici harekât ve fetihleriyle Osmanlı tarihinde ayrı bir yer edinen ünlü kişilerin askerî hareketlerini incelemek ve değerlendirmek, elbette daha iyidir. Zira tarihten sağlanabilecek en büyük fayda, yalnız peş peşe gelen olayları değerlendirmek değil, asıl inceleme ve değerlendirmesinden bir fayda sağlanabilecek olayları araştırarak bundan birtakım işe yarar sonuçlara ulaşmaktır.

İşte, biz de bu önemli noktayı göz önüne alarak, askerî tarihte şanlı sayfalar meydana getiren büyük cengaverlerin en meşhurlarının askerî hayatlarını ortaya koymak için Osmanlı tarihi kitaplarının önemli bir kısmını inceledik Bundan başka Hammer, Lamartine, Jul van Gaver, Juvenen gibi muteber yazarların meşhur tarihî eserlerini de değerlendirerek her kumandanın askerî hareketlerini sırasıyla yazmaya gayret ettim. Fakat meşhur kumandanlarımızın özel hayatları hakkında kitaplarda hiçbir bilgiye rastlayamadığım için yalnız en çok bilinenleri yazmakla yetindim.

17 Ağustos 1317

Müellif

(Ahmed Refik)

ŞEHZADE
SÜLEYMAN PAŞA
(Hicrî 716-761, Miladî 1316-1360)

Osmanlı'nın hilali Semendire ve Aydos Kaleleri üzerinde parıldarken Osmanlıların cengaverliklerinin şan ve şöhreti Doğu Roma imparatorlarını korkuttuğu zamanlarda asil bir kahraman, Osmanlı Devleti'nin yiğitliğinin ününü Avrupa'da da ilana hazırlanıyordu. İşte bu kahraman, gelecekteki Osmanlı fetihlerini dünyayı tutan bir adım ile sağlayan Şehzade Süleyman Paşa'ydı.

Orhan Gazi'nin bu yiğit şehzadesi, Hicret'in 716 yılında Bursa'da doğdu.¹ Devlet idaresi hakkındaki fikirlerini olgunluğun nurlarıyla aydınlatan babasının eğitiminin ardından savaş meydanına atıldığı zaman, rahat zamanlarını soylu atalarının kahramanlık hikâyelerini değerlendirerek geçirdi. Asya sahralarını muzaffer bir şekilde gezen kahramanların güzide işleri, doğuştan sahip olduğu cengaverlik duygusunu bir kat daha arttırdı.

Şehzade Süleyman Paşa, gençliğini kahramanlar meydana getiren önemli işlerle meşgul olarak geçirdi. Olgunluk yaşına ulaştığı zaman yiğitliğini hakkıyla takdir eden babası, onu Kocaeli'ye vali tayin etti (Hicrî 728). Şehzade Süleyman Paşa, vilayetin iç işlerini düzenleme konusunda fevkalade gayret etti.

1 *Solakzâde Tarihi*, s. 17.

Fakat bu esnada devletin sınırları genişlediğinden ülke içerisinde birtakım kanun ve düzenlemeler yayınlayarak işleri düzenlemek gerektiği hissedildi. Şehzade Alâaddin Paşa² ile Hüdavendigâr Gazi zamanında Hayreddin Paşa adıyla vezirlik rütbesi alan ulemadan Çandarlı Kara Halil Efendi gibi devlet büyüklerinden oluşan bir meclis kuruldu. Bu mecliste Şehzade Süleyman Paşa'nın da bulunması Padişah'ın arzusu olduğundan, mücahit Şehzade derhal bu emre uydu.

Bahsedilen meclisin vermiş olduğu kararlara dayalı olarak o zamana kadar kullanılmakta olan Selçuklu paraları kaldırılarak Orhan Gazi adına sikke basıldı (Hicrî 769). Bircümle askerî ve mülki memurların kıyafetleri düzenlendi. Camilerde ve mes-citlerde hutbe okunmak adet oldu. O zamana kadar kullanılan akıncı müfrezelerinden başka, yaya askeri adıyla savaşlarda devlet tarafından beslenen ve barış zamanında ise kendilerine gösterilen arazinin ürünleriyle geçinen daimî bir askerî kuvvet oluşturuldu. “O zamana kadar her Osmanlı askerdi; daimi ordu, seferberlik durumunda bir kabileden ibaretti. Askerlerden oluşan daimi bir ordu devletin hayati gücünü arttırdı. Süvariler, daima silah ve beygirce en zengin kişiler arasından, piyadeler ise orta halli ailelerden seçiliyordu.”³ Yeniçeri adıyla kurulan bu ocağa, halktan birtakım çocuklar toplanarak İslam adabı üzerine yetiştirilirdi. Bundan başka çeşitli rütbeler oluşturularak devletin kanunlarının tamamının uygulanmasına, devletler hukukunun düzenlenmesi ve uygulanmasına oldukça gayret edildi. Şehzade Süleyman Paşa ise doğuştan asker olduğundan

2 Türklerde büyük evlada paşa demek adet olduğundan Osman Gazi, büyük oğlu Alaaddin'i Paşa namıyla adlandırıp yanında görevlendirerek küçük oğlu Orhan Bey'i serdarlık hizmetinde kullanırdı. Orhan Gazi tahta çıktığında oğlu Süleyman'ı Paşa lakabı ile adlandırdılar. Cevad Paşa, *Târih-i Askeri-i Osmanî*, c. 1, s. 5.

3 *Türkiye Tarihi*, c. 2, s. 35; *Netâyicü'l-Vukuat*, c. 1, s. 21

bu konuda son derece örnek bir kavrayış ortaya koydu (Hicri 730, Miladî 1329).

Bu sırada Rum imparatorlarından Andrenikos, Osmanlıların İzmit'i ele geçirip devlet işlerini düzene sokarak İstanbul'a yaklaşmalarından oldukça endişe ederek savaşa teşebbüs etti. Sultan Orhan, bu meselenin çözümünü oğlu Şehzade Süleyman Paşa'ya havale etti. Andrenikos'u hak ettiği şekilde perişan etmek için İstanbul'u ele geçirmek, İstanbul'u ele geçirmeyi başarabilmek için ise ilk önce İznik'i fethetmek gerekiyordu. Bundan dolayı İznik'in fethedilmesi kesin olarak kararlaştırıldı. Bu şehrin ele geçirilmesi Osmanlılara büyük faydalar sağlayacaktı. Çünkü İznik şehri oldukça mamur bir şehir olup özellikle çini diye adlandırılan göz alıcı nakışlı tuğlaların üretildiği yer olarak biliniyordu. Bu nedenle tarihî ve coğrafi önemi her açıdan pek yüksek olan bu yerin fethi için Padişah, büyük bir hızla savaş hazırlıklarını tamamlamaya başladı. Büyük bir ordu Bursa'dan harekete geçmekle, Şehzade Süleyman Paşa da deniz yoluyla İznik tekfuruna yardıma gelen İstanbul tekfurunun donanmasını perişan etmekle görevlendirildi. Çünkü Osmanlıların Targan ve Karatekin hisarlarında bulunmalarından korkuya kapılan Rumlar, İstanbul tekfurundan daha öncesinde de yardım istemişlerdi. Bundan başka da şehirde şiddetli bir kıtlık ve pahalılığın hüküm sürmesi, muhafızları son derece zayıf düşürmüştü.⁴ Şehzade Süleyman Paşa, Yalova sahiline asker çıkaran İstanbul Tekfuru'nun donanmasına bir gece ansızın saldırarak gemilerini tamamen perişan etti. İznik Tekfuru bu durumu görünce İstanbul'a kaçmaktan başka bir çare bulamadı. Şehir kolaylıkla ele geçirilerek kısa bir zamanda Osmanlı mimarlık sanatıyla süslenmeye başladı. Osmanlı topraklarına bir şehir daha eklenmiş oldu (Miladî 1331). Şehzade Süleyman

4 *Sahâifü'l-Abbar*, c. 3, s. 286; Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, c. 1, s. 41.

Paşa, valisi olduğu İzmit şehrinden hareketle Taraklı Yenicesi ve Mudurnu'nun fethine teşebbüs etti.⁵ Oysaki Osmanlıların adaleti bütün civara yayıldığından adalet ve doğrulukla yönetilmek isteyenler, Padişah'ın himayesine sığınma bahtiyarlığına kavuşmayı arzu ediyorlardı. Taraklı Yenicesi Tekfuru bu durumu bildiğinden hemen Şehzade'yi karşılayıp şehri teslim etti (Hicrî 732). Şehzade Süleyman Paşa ise ele geçirdiği şehirleri gazilere paylaştırarak hepsinin başarılarını ödüllendirmeye gayret etti. Osmanlı tarihi kitaplarında İznik'in fethinden önce hiçbir savaştan bahsedilmemektedir. Oysaki Hammer (*Tarih-i Devlet-i Osmaniyye*, c. 1, s. 136) İznik'in fethinden önce Osmanlıların Rumları Palekanon civarında yenilgiye uğrattıklarını ve oradan İznik'e yöneldiklerini yazıyor.

Hicrî 733 yılında Şehzade Süleyman Paşa'nın askerî başarıları babasını öteden beri memnun ettiğinden kendisine aşağıdaki berat ile serdarlık rütbesi verildi:

Misâli bi misâl nefezehu'l-lahü'l-mülükü'l- müteal buyurduğu ol-
dur ki çün muhafazat ve murakaber-i hudud-ı İslam ve muvazibet
müzaharet-i mesalih-i enam ve riayet-i hukuk-ı reaya ve himayet-i
umur-ı beraya ki imad-ı mülk u süruru evrad-ı saltanat ve adalet
güsteri anların duasıyla kaim ve müstahkem olup erbab-ı devletin
pay-ı himmetleri rikab-ı saadette anların asayışı için cenab-ı
akdesten müheyya ve amade olup “adilü hüve akrebu li't-takva”
mıskadınca mesned-i hilafette mütemekkin olan selatin-i izamin
sünnet-i seniyyeleri üzere ihya-yı merasim-i din ü devlet zimmet-i
himmetimize vacib ve lazım olmağın daima yara-yı himmet ve
münteha-yı rağbetimiz ana masruf ve matuftur ki cümle-i nası

5 “Şehzade Süleyman Paşa Taraklı Yenicesi'ni ele geçirmek niyetiyle hareket edip adaleti ve doğruluğu dillere destan olduğundan şehir halkı boyun eğdiği gibi Mudurnu, Göynük hâkimleri de itaat etmek zorunda kaldıklarından halk cizye vermek şartıyla yerlerinde kaldı ve Orhan Gazi'nin yardımıyla bir aydan daha uzun bir kuşatmadan sonra Gemlik Kalesi dahi ele geçirildi.” *Netayicü'l-Vukuat*, c. 1, s. 7.

ala meratibi tabakatihim divan-ı hümayunumuzdan behre-mend ve mer'i olmakla hıfz-ı sugur ve tekmil kusura sai ve mücidd olup darbu kahr ile a'da-yı makhuru münkeriü'l-bal ve na-ümid eyleyip dembedem ve saat ber saat feth-i taze-zaferle dil ü canımızı şad u hurrem kılıp (Ferihine bima etehumu'l-lahü min fazlih) müjdesiyle cihan ve cihaniyanı mesrur ve muğtenem eyleyip müstehakk-ı ihsan olanlar babda umman-ı kerim-i bi-payanımız dürr-efşan ve yemn-i atufetimiz gavasları behremend ve kamran olalar. Memalik-i mahrusaya nasb olunan emir ve amal üzere bir sipehsalar-ı kardan ve müşir-i alişan mukarrer buyurulmak ehemmi mühimmattan olduğu için re'y-i cihan-ara ve hatır-ı atır-ı memleket-güşamızı ki zamin-i mülk-i müeyyed ve teyid-i hak ile müeyyedir. Onu iktiza eylediği kuvve-i kahiremiş ile fethi müyesser olan mahmiye-i İznik haresehallahu ani't-tahrir ve't-tahrik eyaletin ferzend-i şcaat-şiar-ı devlet-yar ve sipehdar-ı şehamet disar-ı kamkar, nahl-i bağ-ı saltanat ve nihâl-i cuybar-ı hilafet, gül-i Gülbin-i adl ü daveri ve semere-i şecere-i şehriyari ve serveriyyü'l-müeyyed min indillâh oğlum Süleyman Şah tale bekahu ve nale menayeke ki nâsiyesinde nec-i devlet taban ve cebininde gurre-i saadet dırahşandır. Tefviz ve taklid eyleyip verdim ve buyurdum ki izz ü ikbal ü şevket ü iclal ile mahmiye-i mezbure eyaletiyle divan-ı hümayunumda müşir ve asakir-i mansureye sipehsalar olup vezaretle mirimiranlık levazımın zihn ve kad ve fikr-i nükkadıyla bir yere cem eyleyüp leylem ve neharren cibilliyet-i pak-nihadında merkuş ve mermuz olan gayret-i behiyye ve hamiiyet-i marziyye sinn ü cudu zuhura getirüp “ve men yete'adden hududallah” fehvasında her kim inhıraf ederse hakkından gelip vallahi valemü innekuş ileyhi tuşşerun mazmununu nasb-ı aynı bilip mutadı olan adat-ı hasenesin havass u amma mebzul ve bidiriğ eyleye ve ada-yı dini darb-ı kahr-ı şemşir-i akbar ve tiğ-ı zafer-nükkar ile perişan ve tarumar eyleyüp istikamet-i umur-i din ü devlet ve istikamet-i mesalih-i mülk ü millet babında dakika-i rakika fevt eylemeyüp ihya-i saltanatımızı mesruru'l-bal ve müreffehü'l-hal eylemeğe “yevme